

TEZKOR-QIDIRUV ISHLARIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH

IIV Akademiyasi Magistratura tinglovchisi

Mamurov Murodiljon Ro'zimatovich

mamurovm881@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada darknetdagi onlayn platformalarda sodir etilayotgan kiberjinoyatlarning zamonaviy holati, ularning rivojlanish tendensiyalari, jinoyatlarning sodir etilish mexanizmlari hamda ularni fosh etishdagi dolzarb muammolar kompleks tarzda tahlil qilingan. Shuningdek, ushbu jinoyatlarga qarshi kurashishning huquqiy, tashkiliy va texnologik yo'nalishlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: kiberjinoyatchilik, darknet, kriptovalyuta, anonim tarmoq, sun'iy intellekt, ijtimoiy barqarorlik, blokcheyn, firibgarlik, zararli dastur, kiberxavfsizlik, raqamli dalillar.

Annotation. This article provides a comprehensive analysis of the current state of cybercrimes committed through online platforms in the Darknet, along with their developmental trends, mechanisms of commission, and pressing challenges in their detection. Furthermore, it highlights the legal, organizational, and technological frameworks and approaches for combating these types of crimes.

Keywords: cybercrime, darknet, cryptocurrency, anonymous network, artificial intelligence, social stability, blockchain, fraud, malware, cybersecurity, digital evidence.

XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining shiddatli rivojlanishi va ijtimoiy-iqtisodiy hayotning barcha sohalariga raqamli tizimlarning joriy etilishi an'anaviy jinoyatchilik ko'rinishlarining ham transformatsiyaga uchrashiga olib keldi. Bugungi kunda jinoiy guruhlar o'z faoliyatini yashirin tashkil etish, jinoiy daromadlarni legallashtirish va huquq-tartibot organlari ta'qibidan qochish maqsadida kiberhudud imkoniyatlaridan, kripto-aktivlardan, anonim aloqa kanallaridan va tamsillangan (shifrlangan) tarmoqlardan keng foydalanmoqda. Bunday sharoitda jinoyatchilikka qarshi samarali kurashish, sodir etilgan jinoyatlarni issiq izidan fosh etish va ularning barvaqt oldini olish to'g'ridan-to'g'ri tezkor-qidiruv faoliyatini (TQF) zamonaviy texnologiyalar asosida tubdan modernizatsiya qilishni taqozo etadi.

Tezkor-qidiruv ishlarida raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, katta hajmli ma'lumotlar tahlili (Big Data) hamda ochiq manbalardan razvedka ma'lumotlarini yig'ish (OSINT) tizimlaridan foydalanish shunchaki texnik yangilanish emas, balki zamon talabiga aylandi. Axborot makonining globallashuvi jinoyatchilikning hududiy chegaralarini yo'qotdi. Binobarin, tezkor xodimlar tomonidan faqatgina an'anaviy uslub

va vositalarga tayanib ish ko'rish zamonaviy kiber-tahdidlar va transmilliy uyushgan jinoyatchilikka qarshi munosib kurashishda yetarli samara bermasligi mumkin. Shu sababli, milliy TQF subyektlarining texnik-taktik imkoniyatlarini kengaytirish, ularning huquqiy va tashkiliy asoslarini takomillashtirish dolzarb ilmiy va amaliy masalalardan biridir.

Mazkur tadqiqotning bosh maqsadi tezkor-qidiruv ishlarida zamonaviy raqamli va axborot texnologiyalarini qo'llashning bugungi holatini tahlil qilish, sohadagi mavjud tizimli muammolarni aniqlash hamda ushbu faoliyat samoradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-nazariy va amaliy-huquqiy takliflarni ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalarni hal etish belgilangan:

TQFda raqamli izlar (Digital Footprints) bilan ishlashning uslubiy asoslarini tadqiq etish;

Jinoyatlarni fosh etishda ochiq axborot manbalaridan ma'lumot yig'ish (OSINT) tizimlarining imkoniyatlarini baholash;

Tezkor-qidiruv tadbirlarida sun'iy intellekt va biometrik identifikatsiya algoritmlarini qo'llashning huquqiy chegaralarini tahlil qilish;

Rivojlangan xorijiy davlatlarning raqamli kriminalistika va kiber-razvedka sohasidagi ilg'or tajribasini o'rganish;

Milliy qonunchilik va amaliyotni takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar shakllantirish.

Tezkor-qidiruv faoliyatida texnik vositalar va innovatsion texnologiyalardan foydalanish masalalari ham milliy, ham xorijiy yuridik adabiyotlarda keng muhokama qilinadigan mavzulardan hisoblanadi. Jinoyat-prosessual huquq, kriminalistika va tezkor-qidiruv huquqi sohasidagi yetakchi olimlar o'z tadqiqotlarida raqamli inqilob davrida dalillar bazasini to'plash va tezkor ma'lumotlarni qayta ishlashning o'ziga xos xususiyatlariga alohida e'tibor qaratganlar.

Tezkor-qidiruv faoliyatining an'anaviy tizimida asosiy e'tibor moddiy olamdagi izlarni (barmoq izlari, biologik materiallar, guvohlarning ko'rsatmalari) aniqlash va tahlil qilishga qaratilgan bo'lsa, bugungi kunda axborot makonining kengayishi natijasida "raqamli iz" (Digital Footprint) tushunchasi birinchi planga chiqdi. Har qanday jinoiy faoliyat, u xoh kiberhududda (Darknet platformalarida, firibgarlik saytlarida), xoh real hayotda sodir etilmasin, elektron qurilmalarda va aloqa tarmoqlarida o'ziga xos iz qoldiradi.

Raqamli izlar ikki turga bo'linadi:

Aktiv raqamli izlar: Foydalanuvchining o'zi ongli ravishda tarmoqqa yuklagan ma'lumotlari (ijtimoiy tarmoqlardagi postlar, xabarlar, elektron pochta yozishmalari, fayllar).

Passiv raqamli izlar: Foydalanuvchining xohishidan tashqari, tizimlar tomonidan avtomatik qayd etiladigan ma'lumotlar (IP-manzillar, geolokatsiya ma'lumotlari, qurilma ID-raqamlari, brauzer tarixi va tarmoq provayderlarining log-fayllari).

Tezkor-qidiruv ishlarida ushbu izlarni o'z vaqtida aniqlash va tahlil qilish uchun OSINT (Open Source Intelligence), ya'ni ochiq manbalardan razvedka ma'lumotlarini yig'ish texnologiyasi nihoyatda muhim rol o'ynaydi. Bugungi kunda jinoyatchilar ko'pincha ijtimoiy muhandislik (Social Engineering) usullaridan foydalangan holda fuqarolarni chalg'itishadi. Tezkor xodimlar va tahlilchilar OSINT vositalari yordamida ochiq internet tarmoqlaridagi millionlab ma'lumotlar ichidan shubhali akkauntlar, noqonuniy moliyaviy oqimlar va kiber-guruhlarining o'zaro aloqa zanjirlarini aniqlash imkoniga ega bo'ladilar.

Biroq, amaliyotda ushbu raqamli izlarni to'plash va ularni tezkor-qidiruv tadbirlari jarayonida dalil sifatida mustahkamlashda bir qator texnik muammolar mavjud. Birinchidan, ma'lumotlarning haddan tashqari ko'pligi (Big Data) ularni inson omili yordamida qo'lda saralashni imkonsiz qiladi. Ikkinchidan, jinoiy guruhlar VPN, Proxy serverlar va anonim brauzerlar orqali o'zlarining passiv raqamli izlarini yashirishga urinishadi. Bu esa huquq-tartibot organlaridan nafaqat oddiy dasturlar, balki tarmoq trafigini chuqur tahlil qila oladigan (Deep Packet Inspection) va shifrlangan ma'lumotlarni dekodlaydigan maxsus tahliliy platformalardan foydalanishni talab etadi.

Tadqiqot natijalari va muammolar tahlili ko'rsatishicha, milliy tizimda tezkor-qidiruv ishlarida zamonaviy texnologiyalardan foydalanishni takomillashtirish quyidagi uchta yo'nalishda amalga oshirilishi lozim:

Huquqiy yo'nalish:

"Tezkor-qidiruv faoliyati to'g'risida"gi Qonunga virtual makonda, Darknet tarmoqlarida va kripto-aktivlar muhitida o'tkaziladigan yangi turdagi tezkor-qidiruv tadbirlarining (masalan, "Kiber-kuzatuv" yoki "Virtual afsonalashtirilgan subyekt ishtirokidagi tezkor tadbir") huquqiy maqomini kiritish.

Raqamli dalillarni to'plash, ularning autentifikatsiyasi (haqiqiyligi) va sud prosessida yuridik kuchga ega bo'lish tartiblarini aniq belgilovchi prosessual normalarni takomillashtirish.

Tashkiliy yo'nalish:

Tezkor-qidiruv tuzilmalari tarkibida faqat Blokcheyn tahlili va OSINT (ochiq manbalar razvedkasi) bilan shug'ullanuvchi ixtisoslashgan maxsus tahliliy bo'linmalarni shakllantirish.

Kiberjinoyatlarning transmilliy xarakterini inobatga olgan holda, xorijiy davlatlarning tezkor xizmatlari va xalqaro tashkilotlar bilan real vaqt rejimida tezkor axborot almashish tizimini yo'lga qo'yish.

Texnologik yo'nalish:

Tezkor xodimlarni Darknet tarmoqlarida kiber-razvedka o'tkazish imkonini beruvchi zamonaviy apparat-dasturiy majmualar va litsenziyalangan blokcheyn tahlili dasturlari bilan ta'minlash.

Kadrlarni tayyorlash tizimini modernizatsiya qilish: soha xodimlarining kiberxavfsizlik, dasturlash asoslari va ma'lumotlar muhandisligi bo'yicha malakasini **tizimli oshirish.**

Xulosa qilib aytganda, kiberhududning va xususan Darknet platformalarining rivojlanishi an'anaviy tezkor-qidiruv faoliyatini tubdan isloh qilish va raqamli texnologiyalar darajasiga ko'tarishni talab etmoqda. Zamonaviy sharoitda jinoyatchilikka qarshi kurashish nafaqat jismoniy makonda, balki raqamli izlar, shifrlangan algoritmlar va blokcheyn tarmoqlari ichida kechmoqda.

Tezkor-qidiruv ishlarida sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar tahlili va OSINT tizimlaridan foydalanishni takomillashtirish jamiyatning ijtimoiy barqarorligini asrash va davlatning kiberxavfsizligini ta'minlashning asosiy kafolatidir. Maqolada ilgari surilgan huquqiy, tashkiliy va texnologik tavsiyalarning amaliyotga tatbiq etilishi milliy huquq-tartibot organlarining kiber-tahdidlarga qarshi kurashish salohiyatini va tezkor-qidiruv tadbirlarining samaradorligini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Tezkor-qidiruv faoliyati to'g'risida"gi Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasining "Kiberxavfsizlik to'g'risida"gi Qonuni.
3. Rustambayev M.A. Kurs ugolovnogo prava Respubliki Uzbekistan. Toshkent, 2018.
4. Zaxartsev S.I., Ignashchenkov Yu.A., Salnikov V.P. Operativno-razisknaya deyatelnost v vek informatsionnix texnologiy. SPb., 2020.
5. Michael McConnell. Open Source Intelligence: Methods and Tools for Law Enforcement. Academic Press, 2021.
6. Europol. Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) Reports (2024-2025).